

ETAPE DE LEGITIMARE ÎN DISCURSUL DESPRE LIBERTATE AL UNEI NOI MIȘCĂRI RELIGIOASE

Simona Galațchi

1. Introducere

Filmul documentar¹ *Freedom and Liberation / Ein Leben für die Freiheit*, coproducție a mai multor studiouri din Germania, conceput și regizat de Carolin Dassel în anul 2006, prezintă una dintre noile mișcări religioase apărute în India în anii '70, cunoscută sub numele de Sahaja Yoga². Întrucât figura carismatică a maestrului spiritual (*guru*) se află în centrul fiecărei mișcări de acest gen, este bineînțeles vorba despre un „film dedicat vieții și activității Sfinției Sale Shri Mataji Nirmala Devi”³. Prin urmare, o pondere majoră în economia documentarului o are discursul fondatoarei mișcării, Nirmala Srivastava (n. 21.03.1923 – d. 23.02.2011), cunoscută sub numele de Shri Mataji (*Mama*)⁴. Documentarul este, în esență, un colaj de interviuri și discuții publice ce au în vedere descrierea începuturilor mișcării, evoluția acesteia, precum și biografia, personalitatea și mesajul liderului Sahajei Yoga. Libertatea ca destin asumat este ideea centrală a filmului care glisează de la libertatea politică (trimiterile la lupta pentru

¹ Filmul este o coproducție germană a Devifilm GbR / Carolin Dassel, Joseph Reidinger / și Hochschule für Fernsehen und Film München and Bayerischer Rundfunk Film și Teleclub, cu fonduri de la FilmFernsehFonds Bayern. Durata filmului 90 min. Filmul este disponibil on-line, cu subtitrări în limba română, la adresa: <https://www.youtube.com/watch?v=hj2IO-WyhCw> (ultima accesare 31.07.2019).

² Sahaja Yoga sau Vishwa Nirmala Dharma (i.e. „Religia Pură Universală”), așa cum rezultă și de pe site-ul <https://www.sahajayoga.org/vnd/> și din discursul gurului Mataji Nirmala Devi cu ocazia Shri Krishna Puja, ținut la Nashik, în data de 19.01.1985: <https://www.amruta.org/1985/01/19/shri-krishna-puja-nasik-1985/> (ultima accesare 03.09.2019): “Sahaja Yoga (...) is the universal religion, is a religion that integrates all the religions, brings all the principles of religions together and shows the oneness. It integrates all the incarnations. It integrates all the scriptures. It’s a very integrating great religion which we can call as the universal religion and, in Hindi, it is called as Vishwa Dharma. (...) I thought we can call it «The Religion which is Universal, in the name of Nirmala.» So to make it short, I thought we can call it «Universal Nirmala Religion.»” („Sahaja Yoga ... este religia universală, este o religie care integrează toate religiile, reunește principiile tuturor religiilor și le arată unitatea. Integrează toate încarnările. Integrează toate scripturile. Este o religie extraordinară foarte integratoare pe care o numim *Religia universală* și, în hindi, *Vishwa Dharma*. ... Cred că o putem numi «Religia care este Universală, în numele Nirmalei» [Nirmala = Cea Pură/Imaculată, n.m.]. Și, ca să prescutăm, m-am gândit că o putem numi *Religia Universală Pură*.”

³ Potrivit notei de prezentare a filmului în mediul on-line (<https://www.youtube.com/watch?v=hj2IO-WyhCw>).

⁴ Numele *Nirmala Devi*, care tradus înseamnă *Zeița Imaculată*, asociat cu Mataji (Mama, i.e. în acest caz Mama Divină) indică faptul că ar putea fi vorba despre un cult al Zeiței Mamă / al Marii Zeițe, în contextul interesului crescut pentru mișcările sincretice sau de tip New Age, apărute în ultimele decenii ale secolului trecut.

eliberare națională alături de Mahatma Gandhi) la cunoașterea și transformarea interioară și spirituală a fiecărui individ (văzută tot ca o formă de libertate).

Motivul alegerii acestui documentar ca obiect de cercetare pentru studiul de față este acela că oferă o bază de date ce rezultă din mărturiile ale unor personaje-cheie ale mișcării⁵: fondatoarea și promotoarea mișcării Sahaja Yoga – Shri Mataji Nirmala Devi (Nirmala Srivastava); soțul ei – Sir C.P. Srivastava; fiicele cuplului Srivastava – Sadhana Varma și Kalpana Srivastava; Rawal Bai – unul dintre primii adepți ai lui Shri Mataji; Dr. Madhur Rai – medic principal și Director General al International Sahaja Yoga Research and Health Centre, Navi Bombay; Gregoire de Kalbermatten⁶, diplomat de carieră, expert în probleme economice și financiare, unul dintre discipolii cei mai implicați în răspândirea mișcării în țările occidentale; Rajesh Shah; Dr. Brian Wells; Phillip Zeiss; Sunita Gajare; Amit B. Zore. În această selecție, la momentul realizării documentarului, Rajesh Shah, Gregoire de Kalbermatten, Brian Wells și Philipp Zeiss figurează ca membri ai *Consiliului Mondial pentru Promovarea Sahaja Yoga (The World Council for the Advancement of Sahaja Yoga)*, un grup de 31 persoane creat de Shri Mataji în anul 2003 în scopul „stimulării dezvoltării (mișcării, n.m.) și pentru a sprijini eforturile colectivităților naționale”⁷.

2. Scurtă prezentare a mișcării și a fondatoarei acesteia

Sahaja Yoga este o nouă mișcare religioasă (denumită NMR în continuare) de sorginte indiană, promovată în cel puțin 100 de țări⁸, de pe toate cele cinci continente. A

⁵ A se vedea și https://www.imdb.com/title/tt0889210/?ref=mv_sr_1?ref=mv_sr_1, deși lista protagoniștilor nu este tocmă completă.

⁶ A se vedea:

https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/events/docs/hsn/bio_kalbermatten.htm

Gregoire de Kalbermatten este de asemenea autorul unor cărți de promovare a mișcării (*The Advent* și *The Third Advent*, ambele publicate la Editura Daisyamerica LLC, în 2003), dar și a unor cărți de ficțiune (v. <https://www.sahajaculture.org/authorgregoiredekcalbermatten.aspx>).

⁷ A se vedea: <https://www.sahajayoga.org/worldcouncil/default.asp> (ultima accesare: 31.07.2019).

⁸ Informație preluată de pe câteva site-uri regionale, cum ar fi, de pildă, Sahaja Yoga – Belgia (<https://www.sahajayoga.be/fr/cours/brussels-wednesday/>), Sahaja Yoga – Irlanda (<http://www.sahajayoga.ie/shri-mataji.html>), Sahaja Yoga – Serbia (<http://www.sahajasrbija.org/?p=66>), Sahaja Yoga – Marea Britanie (<https://www.sahajayoga.org.uk/going-deeper/introduction>) etc. Într-un articol din „Indian Express”, publicat pentru a anunța decesul fondatoarei Sahaja Yoga, se menționează că „Această metodă de meditație este astăzi popularizată în 140 de țări din lume.” (“This method of meditation is now popularised in 140 countries in the world.”). A se vedea *Sahaja Yoga Founder Nirmala Devi Is Dead* la <http://archive.indianexpress.com/news/sahaja-yoga-founder-nirmala-devi-is-dead/754645> (ultima accesare 16.09.2019).

fost inițiată pe data de 5 mai 1970⁹ și este un tip de *kundalini yoga*¹⁰. Tehnicile sale se referă la trezirea spontană a energiei *kundalini* care urcă de-a lungul măduvei spinării până atinge centrul superior al corpului subtil¹¹ (i.e. *sahasrara charka* în terminologia yoghinică) și urcă mai departe pentru a se uni cu energia cosmică (i.e. *paramchaitanya*). Acest proces poartă numele de *realizarea sinelui* și lui i se datorează atât transformarea la nivel fiziologic, cât și transformarea spirituală. *The Penguin Dictionary of Religions* înregistrează o descriere a experimentului de trezire a energiei *kundalini* în Sahaja Yoga astfel: „Se poate simți o briză răcoroasă, unii subiecți raportând un sentiment de fericire extremă sau de pace profundă, precum și o stare de sănătate mentală și emoțională îmbunătățită.” (a se vedea Hinnells 1997, p. 440) Mișcarea are o orientare neo-hinduistă și, ca multe alte noi mișcări religioase, este implicată în muncă socială la nivelul comunității, exprimată în acțiuni caritabile, derulate prin fundații¹², administrarea unui spital și a unui centru de cercetare a cancerului în Bombay¹³ (ambele utilizând metode de

⁹ Yogi Mahajan afirmă că Shri Mataji a luat decizia de a începe mișcarea ei după ce a mers la seminarul gurului Rajneesh / Osho de la Nargol (lângă Bombay), pe data de 4 mai 1970. „A fost atât de șocată să îl vadă pe acesta cum îi păcălește pe oameni sub aparența spiritualității (pe care le-o oferă, n.m.), încât ea s-a simțit complet dezgustată.” (Mahajan 1994, p. 29) După ce a petrecut întreaga noapte în meditație la malul mării, Shri Mataji a deschis centrul Sahasrara (i.e. cel de-al șaptelea centru al corpului subtil, care conferă iluminarea și operează integrarea tuturor centrilor energetici aflați pe nivelurile inferioare), pe 5 mai 1970, marcând începerea muncii sale spirituale. Descrierea acestei experiențe – o piatră de temelie în legitimarea sa ca guru și în afirmarea mișcării religioase Sahaja Yoga – este fundamentală în economia discursului organizației: “I saw the Kundalini, which is the primordial force within us, which is the Holy Ghost within us, rising, like a telescope opening out. And then I saw the whole thing open and a big torrential rain of beams started flowing through my head all over. I felt I am lost, I am no more. There is only the grace. I saw it completely happening to me.” (Mahajan 1994, p. 30). / „Am văzut energia Kundalini, care este energia primordială din noi, Duhul Sfânt din interiorul nostru, ridicându-se și deschizându-se ca un telescop. Am văzut cum totul se deschide și o ploaie torențială de raze a început să se reverse din creștetul capului meu pretutindeni în jur. M-am simțit complet pierdută în beatitudine. Nu mai exista decât grația divină. Am fost martora acestui eveniment.” (trad. mea)

¹⁰ Cf. Feuerstein 2000, p. 164, *kundalini yoga* este „disciplina tantrică care implică ascensiunea deliberată a (energiei, n.m.) *kundalini shakti*”. Această *shakti* (i.e. forță, energie) este puterea divină care (potrivit teoriilor yoghinice, n.m.) se află, în stare latentă (inactivă) la baza coloanei vertebrale în fiecare ființă umană.

¹¹ Pentru definiții și alte citate, a se vedea: Simona Galațchi, *Perspectives on Body in New Religious Movements Originated in India*, în “Annals of the Sergiu Al-George Institute”, volumele IX-XI, 2000-2002, pp. 121-134.

¹² În 2003, Shri Mataji înființează un stabiliment pentru „femei nevoiașe și fetițe orfane”, *Vishwa Nirmala Prem Ashram (Home for Destitute Women and Poor Girls)*, în Greater Noida, Delhi, Uttar Pradesh, India. Așezământul se întinde pe o suprafață de 10.120 metri pătrați și, pe lângă adăpost, hrană și sesiuni de meditație yoga oferă și pregătire vocațională, servicii educaționale, seminarii, excursii și alte activități. A se vedea <https://www.nirmalprem.org/>.

¹³ Este vorba despre International Sahajayoga Health and Research Center, Belapur, Navi Bombay, Maharashtra, înființat în 1996. A se vedea: <http://www.sahajahealthcentre.com/>

vindecare specifice mișcării¹⁴), un al doilea centru de sănătate în Greater Noida, Delhi¹⁵, o școală de muzică clasică indiană în Vaitarna¹⁶ (regiunea Thane Maharashtra) și un centru de asistență pentru săraci și persoane fără adăpost în Delhi.¹⁷ „Sahaja Yoga este neobișnuită în peisajul religios în general și printre noile mișcări religioase (...) prin aceea că este întemeiată și condusă de o femeie (...)”¹⁸ și ieșită din comun pentru modul în care acordă *realizarea sinelui în masă*.

Nirmala Salve / Shri Mataji Nirmala Devi (numită în continuare în formula prescurtată de adresare: *Shri Mataji*) s-a născut într-o familie creștină din Chindwara, India, la 21 martie 1923. Prima parte a vieții sale a fost marcată de personalitatea lui Mahatma Gandhi și de implicarea familiei sale în lupta pentru independența Indiei (1947). Shri Mataji afirmă că s-a născut cu energia *kundalini* complet activată, fapt de care a fost conștientă încă din copilărie. În tinerețe, a frecventat Colegiul Medical din Lahore, motiv pentru care (se poate observa) discursurile sale includ adesea unele note / trimiteri medicale. A fost căsătorită cu Sir C.P. Srivastava¹⁹, un devotat funcționar public din India (Secretar al biroului Primului Ministru Shri Lal Bahadur Shastri și Secretar

¹⁴ Este vorba de tehnici de purificare la nivelul centrilor energetici ai corpului subtil, tehnici care utilizează cele cinci elemente. A se vedea <https://www.sahajayogameditation.online/using-the-element> (“Each of the five elements of earth, fire, water, air and ether (i.e. space) relate closely to an aspect of our subtle system. This means that the element can assist in nurturing and cleansing that aspect.” / „Fiecare dintre cele cinci elemente – pământ, foc, apă, aer, eter – este strâns legat de un aspect al sistemului nostru subtil. Aceasta înseamnă că elementul poate ajuta la hrănirea și purificarea aceluia aspect.” *trad.me*) sau *Nirmal Fragrance*, 2008, p. 370 (“When we sit for foot-soaking, our Mooladhar Chakra gets cleansed by salt in the bucket as salt hold the properties of «Earth element» in it. While the water cleanses the Nabhi, Candle-fire cleanses Swadhistan, Air cleanses Heart, Ether cleanses Vishuddhi, Light of Candle cleanses Agnya and Vibrations from Mother’s picture cleanses the Sahasrara. That’s how we can use all the natural elements to clean our Subtle system every day.” / „Când facem baie de picioare, Chakra Mooladhara (primul centru energetic, *n.me*) este curățat de sarea din găleată, deoarece sarea deține proprietățile «elementului pământ». În timp ce apa curăță Nabhi, flacăra lumânării curăță Swadhistan, aerul curăță inima (centrul inimii, *n.me*), eterul curăță Vishuddhi, lumina lumânării curăță Agnya and vibrațiile de la fotografia Mamei curăță Sahasrara (Mooladhara, Swadhistan, Nabhi, Anahat, Vishuddhi, Agnya, Sahasrara sunt numele celor șapte centre energetice ai corpului subtil. *n.me*). Astfel putem folosi toate elementele naturale pentru a curăța sistemul subtil în fiecare zi.” *trad. mea*).

¹⁵ Sahaja Yoga Health & Research Center, Greater Noida, Delhi, Uttar Pradesh, India. A se vedea: <https://www.sahajayogahealthcentre.org/>.

¹⁶ A se vedea Shri P.K. Salve Kala Pratishthan Vaitarna (Music Academy): <http://www.pksacademy.com/>. În 1961, Shri Mataji a înființat The Youth Society for Films, pentru a sprijini reconstrucția și dezvoltarea națională prin intermediul unei structure de educare a tineretului (*apud*. Mahajan 1994, p. 25)

¹⁷ A se vedea Barrett 2001, p. 297; v. și Godfrey 2000, p. 145.

¹⁸ A se vedea Clarke 2006, p. 494.

¹⁹ Sir Chandrika Prasad Srivastava. A se vedea <http://shrimataji.org/site/life/shri-mataji-family/sir-c.p.-srivastava.html>.

General al Organizației Maritime Internaționale a Națiunilor Unite). Conform tradiției indiene, după îndeplinirea tuturor îndatoririlor lumești (i.e. traversarea etapelor prestabilite de tradiția hindusă: *brahmacharya* – viața studentească / perioada de învățare în școală și *grihastha* – viața de familie), Shri Mataji s-a dedicat aproape integral înfăptuirii operei sale spirituale. În cei 40 de ani de formare și dezvoltare a mișcării Sahaja Yoga (1970-2011), Shri Mataji a călătorit enorm în toată lumea, a întâlnit mii de oameni, a luptat și a muncit continuu pentru a-și face cunoscută metoda și viziunea, ținând peste 4000 de prelegeri.

3. Fundamentarea teoretică

Cercetarea abordează filmul *Freedom and Liberation* din perspectiva analizei de discurs, deoarece avem de-a face cu o contextualizare discursivă a temelor documentarului care urmărește legitimarea maestrului spiritual aflat în centrul mișcării.

Prezentul studiu aplică așadar metoda menționată mai sus (analiza de discurs) pe corpul constituit de argumentele/afirmațiile celor filmați în cadrul documentarului, nepropunându-și o abordare exhaustivă.

Conform opiniei lui Dominique Maingueneau, caracteristicile discursului²⁰ sunt:

a.) „*Discursul este o organizare care depășește nivelul frazei.* (...) el mobilizează structuri aparținând unui *alt ordin* decât cel al frazei.”²¹ În acest sens, putem spune că discursul organizează structurile mentale ale persoanei care răspunde la întrebări în cadrul unui interviu, dar, de asemenea, organizează relațiile și interacțiunile dintre indivizi. Discursurile articulate în documentarul *Freedom and Liberation* reprezintă și descriu o structură de gândire specifică unui lider (unui *guru* în cazul nostru). Discipolii intervievați nu fac altceva decât să reitereze ideile liderului lor, reflectând în plus și o interpretare marcată de mentalitățile și tendințele societăților cărora aceștia le aparțin (societatea indiană / societățile occidentale).

b.) „*Discursul este orientat:* El este orientat nu numai pentru că este conceput în funcție de locutor, ci și pentru că se desfășoară *în timp*, într-un mod liniar. Într-adevăr,

²⁰ Pentru ilustrarea acestor caracteristici am folosit traducerea Marianeii Șovea din Dominique Maingueneau, *Analiza textelor de comunicare*, Iași, Ed. Institutul European, 2007, pp. 61-65

²¹ V. Maingueneau 2002, p. 38: „*le discours est une organisation au-delà de la phrase: le discours mobilise des structures d'un autre ordre que celles de la phrase*”.

discursul se construiește în funcție de un sfârșit, este presupus a se îndrepta într-o anumită direcție.”²². Discursul filmic din *Freedom and Liberation* este orientat conform unei scheme de argumente ce intenționează să convingă publicul astfel încât acesta să ajungă la anumite concluzii induse de lidera mișcării Sahaja Yoga; discursul este de asemenea orientat potrivit unei axe temporale și decizionale, deoarece – la sfârșitul filmului – publicul se presupune că adoptă o anumită atitudine, o anumită poziție în legătură cu Shri Mataji și mișcarea ei și ia o decizie în privința experimentului propus (de trezire a energiei *kundalini*) – dacă să facă sau nu experimentul.

c.) „*Discursul este o formă de acțiune: (...) (el) vizează să producă o modificare asupra destinatarilor.*”²³ După vizionarea documentarului *Freedom and Liberation* (se poate presupune), spectatorii vor căuta în continuare să afle mai multe detalii despre cele prezentate / relatate, să se informeze asupra unuia sau mai multor subiecte legate de acest *guru*, învățăturile sale și organizația sa religioasă. Atitudinea publicului față de Shri Mataji și metoda ei poate deveni pozitivă sau negativă. Nu există nicio îndoială că discursul acționează asupra publicului, iar publicul adoptă o variantă de interpretare a discursului (în funcție de fiecare individ). În consecință, indivizii adoptă o atitudine sau iau o decizie – în sensul de a acționa într-o direcție sau alta – după vizionarea filmului.

d.) „*Discursul este interactiv: (...) Orice enunțare, produsă chiar și în absența unui destinatar, face parte dintr-o interactivitate constitutivă (sau dialogism), este un schimb explicit sau implicit cu alți enunțatori, virtuali sau reali; ea presupune întotdeauna prezența unei alte instanțe de enunțare căreia i se adresează enunțatorul și în raport cu care își construiește propriul discurs.*”²⁴ Publicul-țintă vizat de discursurile articulate în *Freedom and Liberation* este numeros și aparține unor registre diferite. El se poate constitui din: public general (interesat de spiritualitate), cercetători, specialiști din domeniul medical, istorici, adepți ai mișcării Sahaja Yoga, ca și adepți ai altor NMR etc.

²² *Idem*, p. 38: „*le discours est orienté: il est orienté non seulement parce qu’il est conçu en fonction d’une visée du locuteur, mais aussi parce qu’il se développe dans le temps, de manière linéaire. Le discours se construit en effet en fonction d’une fin, il est censé aller quelque part.*”

²³ *Ibidem*, p. 39: „*le discours est une forme d’action: le discours vise à produire une modification sur le destinataire.*”

²⁴ *Ibidem*, p. 40: „*le discours est interactif: toute énonciation, même produite sans la présence d’un destinataire, est en fait prise dans une interactivité constitutive (on parle aussi de dialogisme), elle est un échange, explicite ou implicite, avec d’autres énonciateurs, virtuels ou réels, elle suppose toujours la présence d’une autre instance d’énonciation à laquelle s’adresse l’énonciateur et par rapport à laquelle il construit son propre discours.*”

În cazul documentarului analizat aici, putem spune că discursul are efect asupra publicului cu care interacționează.

e.) „*Discursul este contextualizat*. Nu putem spune că discursul intervine într-un context, ca și cum contextul n-ar fi decât un cadru, un decor; de fapt, nu există decât discurs contextualizat. (...) discursul contribuie la definirea contextului său, pe care îl poate modifica în cursul enunțării.”²⁵ În *Freedom and Liberation*, finalitatea legitimă a discursului din cadrul documentarului (i.e. mișcarea religioasă legitimată, așa cum este ea promovată de fondatoarea și lidera ei) este determinată în principal de contextualizarea discursivă.

f.) „*Discursul este asumat de un subiect*. Discursul nu este discurs decât dacă este raportat la un subiect, un EU care se erijează în *sursă de reperaje* personale, temporale și spațiale și indică ce *atitudine* adoptă față de ceea ce spune și față de co-enunțiator (...).”²⁶ Din acest punct de vedere, filmul asupra căruia se concentrează studiul nostru reprezintă discursul lui Shri Mataji, multiplicat în discursul tuturor celor care au participat la realizarea documentarului. Shri Mataji încearcă să urmeze logica construcției filmului care își propune să demonstreze existența unor trepte simbolice ce trebuie parcurse în drumul de la libertate la eliberare puse, în paralel cu etapele din evoluția mișcării Sahaja Yoga, de la nașterea ei până în prezent. Atitudinea ei este expozitivă, angajată într-un într-un dialog cu cineva apropiat și familiar față de care poate uneori exprima grijă și interes. Membrii familiei acestui *guru* și discipolii ei o caracterizează, o susțin și îi întăresc afirmațiile cu o atitudine plină de respect și considerație pentru realizările ei, pe de o parte și, pe de altă parte, într-o încercare de a fi cât se poate de obiectivi și de convingători în fața publicului, pentru a legitima mișcarea.

g.) „*Discursul este condus de norme*: activitatea verbală se înscrie într-o vastă instituție a vorbirii: ca orice alt comportament, ea se conduce după niște norme. (...) Orice act de enunțare nu poate fi asertat fără a-și justifica într-un fel sau altul modul în

²⁵ *Idem*, p. 39: „*le discours est contextualisé*: en fait il n’y a de discours que contextualisé (...) le discours contribue à définir son contexte, qu’il peut modifier en cours d’énonciation.”

²⁶ *Idem*, p. 39: „*le discours est pris en charge par un sujet*: le discours n’est discours que s’il se rapporte à un sujet, un JE, qui à la fois se pose comme *source des repérages* personnels, temporels, spatiaux et indique quelle *attitude* il adopte à l’égard de ce qu’il dit et de son co-énonciateur.”

care se prezintă. Această muncă de justificare face parte din exercițiul vorbirii.”²⁷ Norma esențială a discursului din *Freedom and Liberation* este aceea de a prezenta o perspectivă pozitivă asupra lui Shri Mataji și a mișcării ei. Este prezentată numai o abordare unilaterală – cea *pro-mișcare* (pro-NMR). Criteriul de bază pentru selectarea în vederea participării la discurs este măsura în care cei intervievați reprezintă mișcarea: pe lângă fondatoarea și lidera mișcării, cei invitați să răspundă la întrebări sunt persoane ale căror vieți au fost profund influențate de Shri Mataji – membrii familiei și discipolii care exprimă elogiul și / sau perspective personale în acest sens.

h.) „*Discursul este inclus într-un interdiscurs*: discursul nu capătă sens decât în interiorul unui univers format din alte discursuri printre care el trebuie să-și croiască drum. Pentru a interpreta cel mai mic enunț, trebuie ca el să fie pus în relație cu tot felul de alte discursuri pe care le comentăm, parodiem, cităm”²⁸ *Freedom and Liberation* este parte a mișcării Sahaja Yoga, o secvență a ei. Documentarul reiterează aspecte ale biografiei și ideilor lui Shri Mataji, etapele / evenimentele importante în devenirea mișcării, precum și ritualuri care o caracterizează în prezent (cum ar fi pelerinajul la Ganapatipule²⁹, căsătoriile în cadrul grupului sau ritualul de *pooja*). Filmul este conceput și structurat într-o manieră care vizează legitimitatea mișcării. În acest scop, regizoarea filmului extrage ceea ce este esențial și reprezentativ din întregul discurs al mișcării și creează discursul filmului *Freedom and Liberation*.

Dominique Maingueneau subliniază de asemenea distincțiile dintre diferitele caracteristici ale unui discurs *bine realizat*³⁰:

- „O finalitate recunoscută”.

Shri Mataji este personajul principal al filmului *Freedom and Liberation*, deoarece întregul documentar o plasează pe aceasta în centrul mișcării al cărei fondator și

²⁷ *Ibidem*, p. 41: „*le discours est régi par des normes*: l’activité verbale s’inscrit dans une vaste institution de parole: comme tout comportement, elle est régie par des normes. (...) Tout acte d’énonciation ne peut se poser sans justifier d’une manière ou d’une autre son droit à se présenter tel qu’il se présente. Travail de légitimation qui ne fait qu’un avec l’exercice de la parole.”

²⁸ *Ibidem*, p. 41: „*le discours est pris dans un interdiscours*: le discours ne prend sens qu’à l’intérieur d’un univers d’autres discours à travers lequel il doit se frayer un chemin. Pour interpréter un moindre énoncé, il faut le mettre en relation avec toutes sortes d’autres, que l’on commente, parodie, cite...”

²⁹ Ganapatipule este un loc din Maharashtra, pe coasta vestică a Indiei, unde se află templul zeității hinduse Ganesha, unul dintre cei doi fii ai lui Shiva și Parvati. Așa cum apare el descris în literatura puranică, Ganapati (stăpânul/conducătorul *ganas*-urilor, i.e. armatelor de îngeri cerești) este tot un nume al lui Ganesha (v. Hinnells, p. 183).

³⁰ A se vedea Maingueneau 2007, pp. 78-81.

lider este. Toți ceilalți participanți la realizarea filmului recunosc poziția de lider a guru-lui. Finalitatea recunoscută a filmului constă în afirmarea acestei noi mișcări religioase și a întemeietoarei ei, printr-un discurs fluent și coerent, centrat pe o idee majoră.

- „Statutul partenerilor legitimi”.

În film identificăm patru categorii de actori discursivi: *guru*-ul (Shri Mataji), membrii familiei acesteia (soțul și cele două fiice ale lui Shri Mataji), persoanele apropiate care i s-au alăturat protagonistei în primele stadii ale înființării mișcării ei și adepții (fiecare fiind specialist într-o anumite profesie, diferită de a celorlalți). Este interesant de observat fluctuația dintre categorii: actorii aparținând unei categorii pot fi, în același timp, *adepti* și *persoane apropiate* lui Shri Mataji. Motivul este acela că *gurul* are un tratament egal pentru toți, deoarece consideră că toți oamenii au dreptul să acceadă la libertate și, de asemenea, au capacitatea să se elibereze în același mod. Membriilor familiei și discipolilor li se acordă, prin urmare, aceeași importanță. Opinia lor este la fel de importantă și de valabilă. Mărturiile celor filmați vin în sprijinul aceleiași idei (urmăresc același scop): validarea mesajului maestrei spirituale și a experimentului ei transformator.

- „Locul și momentul legitim”.

Personajul central al filmului este filmat în locuri de autoritate, specifice poziției de lider. Shri Mataji poate fi văzută vorbind în fața unor mase mari de oameni, nou-veniți sau discipoli mai vechi. În familie, ea apare așezată pe un tron impozant, într-un decor creat special pentru filmare. Momentele alese pentru discursul lui Shri Mataji sunt relevante, reprezentative pentru viața ei ca lider.

- „Un suport material”.

Dimensiunea *mediologică* a discursului reprezintă modul material de existență. Ceea ce numim de obicei „text” coincide cu suportul de memorizare care este filmul însuși, în cazul nostru.

- „O organizare textuală”.

Freedom and Liberation este structurat pentru a atinge majoritatea aspectelor privind istoria Sahaja Yoga (începutul, revelația fondatoarei, primii adepți, contextualizarea, expansiunea, elementele de funcționare, mesajul) și descrierea carismatică a liderei așa cum rezultă din mărturiile diferitelor categorii de actori mai sus

menționați. Propriile confesiuni ale lui Shri Mataji, ca și oamenii care vorbesc despre modul în care Shri Mataji le-a schimbat existența fac filmul interesant și atractiv, deoarece stilul este clar, concis și sistematic în urmărirea ideilor.

Există, de asemenea, o organizare vizuală a filmului care începe cu sosirea protagonistei cu un tren și se încheie cu plecarea ei, cu același tren, în direcția din care a venit. Aceasta reprezintă o metaforă pentru ciclul de inițiere inaugurat de mișcarea religioasă. Este o călătorie a *guru*-ului către discipolii săi, așa cum filmul intenționează să lege aceeași personalitate cu alți discipoli sau simpli receptori ai informației.

4. Ipoteze de cercetare

Mărturiile asupra cărora acest documentar atrage atenția intenționează să legitimize finalitatea mișcării religioase analizate și să susțină mișcarea în cadrul acestuia.

5. Abordarea metodologică

Metodele selectate pentru cercetarea acestui film sunt: analiza de discurs ca metodă calitativă și analiza de conținut ca metodă cantitativă. Am ales analiza de conținut ținând seama de faptul că aceasta permite o imagine de ansamblu sistematică a conținutului explicit și latent al datelor³¹ și pentru codificarea informațiilor cu o interferență subiectivă redusă și/sau cu o înaltă interferență de către cercetători privind un număr de categorii create pentru analiză³². Cea de-a doua alegere metodologică – analiza de discurs – a fost direct corelată cu cadrul teoretic constructivist și am presupus că, în utilizarea acesteia, pot fi explicate modurile în care putem explica modurile în care „limba contribuie la legitimarea relațiilor sociale care există și a ierarhiilor de autoritate și control”³³. Discursul este considerat „un sistem, de afirmații, practici și structuri instituționale care împărtășesc valori comune”³⁴. Pe linia cadrului teoretic utilizat, am observat că teoria constructivismului social susține că adevărul, cunoașterea și sensul sunt concepte fluide create de indivizi prin interacțiuni cu un context social specific³⁵.

Grila analizei de conținut (analiza cantitativă) este compusă din elemente concentrate pe *teme*, a căror frecvență este numărată, pentru evaluarea conținutului explicit al mesajului. Pentru grila analizei de conținut, am ales așadar două teme generale,

³¹ V. Robson 2002.

³² V. Holsti 1969.

³³ V. Deacon, Golding 1999, p. 310.

³⁴ V. Hare-Mustin 1994, p. 19.

³⁵ V. Fisher 1991.

libertatea și *eliberarea*, și alți itemi (în număr de douăsprezece) care au alcătuit grila finală de analiză. Analiza de discurs este derivată din metodologia propusă de T van Dijk³⁶ și, în acest caz, unitatea de analiză a fost „structura tematică” pre-definită a textelor, care au fost analizate atât din punct de vedere cantitativ (ca frecvență a ocurențelor), cât și calitativ (ca variație a structurilor semantice). Validarea a fost făcută la sfârșit, de diferiți evaluatori.

6. Analiza rezultatelor

În centrul discursului găsim, după cum deja ne așteptam, **portretul contextualizat al lui Shri Mataji Nirmala Devi:**

a.) Shri Mataji este **o luptătoare pentru libertate**, cu o puternică implicare personală în lupta pentru eliberarea socială, politică și spirituală a oamenilor.

Și pentru că evoluția ei personală coincide cu evoluția mișcării religioase înființate de aceasta, aspectele legate de lupta socială și politică sunt parte a implicării acestui *guru* în procesul de pregătire a lumii pentru căutarea și acceptarea transformării spirituale. Ideea implicită sugerată de film este aceea că, mai întâi de toate, India trebuia să fie o națiune independentă care și-a recâștigat propriul respect și propria demnitate datorită personalității remarcabile a lui Mahatma Gandhi, astfel încât întreaga lume să devină conștientă de valorile indiene și să fie pregătită pentru evoluția spirituală. Shri Mataji a fost parte activă a acestui episod istoric, deoarece a trăit în ashram-ul lui Gandhi și a militat pentru aceleași valori și principii care urmăreau – mai presus de orice – să ducă la eliberarea Indiei de sub dominația străină și obținerea independenței. Filmul înregistrează modul în care Shri Mataji a perceput și interiorizat acele vremuri tulburi din istoria Indiei, la nivel personal și familial.

În anii '70, când Shri Mataji a început Sahaja Yoga, contextul internațional era cel al unei lumi în căutarea spiritualității, a unei lumi interesate de valorile civilizației orientale. Țările din Occident erau deja familiarizate cu prezența mai multor *guru* din India care veniseră să își promoveze ideile și organizațiile religioase, iar oamenii nu erau cu totul străini de acest tip particular de discurs privind libertatea / eliberarea spirituală. Documentarul atinge acest aspect în interviurile luate câtorva adepți care au fost ei înșiși hipioți sau aveau personalități hippy înainte de aderarea la mișcarea Sahaja Yoga. Pentru

³⁶ V. Dijk 1988, pp. 167-187.

a oferi viziunea ei legată de eliberare / pledoaria ei pentru libertate prin experiența trezirii energiei *kundalini*, Shri Mataji a călătorit foarte mult și a lucrat intens în întreaga lume, luptând (la rândul ei) împotriva ignoranței și promovând cunoașterea privitoare la domeniul yoga.

b.) Shri Mataji este o personalitate înalt spirituală. Potrivit mărturiei sale din interviul filmat în cadrul documentarului, de îndată ce a experimentat iluminarea prin trezirea energiei *kundalini* proprii, Shri Mataji a dorit să împărtășească tuturor această cunoaștere / experiență. Aceia care, la rândul lor, au simțit conexiunea cu divinul în prezența lui Shri Mataji, o venerază pe aceasta în cadrul unui ritual complex denumit *pooja*³⁷. Acest tip de ritual se realizează numai în legătură cu o divinitate sau cu un sfânt. Filmul este construit din episoade scurte care prezintă pregătirile pentru întâlnirea cu Shri Mataji în cadrul (ritualului de) *pooja*, ca metaforă pentru însuși sensul (mesajul principal al) filmului: filmul nu este altceva decât o introducere la adevărata întâlnire cu Shri Mataji, întâlnire care este posibilă numai prin trezirea energiei *kundalini*.

c.) Shri Mataji este un doctor care posedă (și) abilitați/puteri de vindecare. Deși nu și-a terminat studiile în domeniul Medicinii (deoarece, la decizia familiei, a trebuit să renunțe la ele, în circumstanțele sociale și politice ale tulburărilor din India anului 1942), învățăturile lui Shri Mataji corelează cunoștințele despre corpul subtil (energia *kundalini*, canalele corpului subtil și centrii energetici) cu aspectele medicale. În documentarul discutat aici, protagonista vorbește ea însăși despre această parte a personalității sale, capacitatea de a vindeca oameni. Alți doi doctori (Dr. Madhur Rai și Dr. Brian Wells) sunt în continuare intervievați cu privire la abordarea științifică (medicală) a practicii Sahaja Yoga. După analiza acestor trei discursuri care se referă la dimensiunea medicală a tehnicilor propuse în cadrul mișcării (discursul *gurului* și pozițiile celor doi doctori) putem conchide: **1.)** avem o ipoteză – cea a lui Shri Mataji și a adepților săi – care spune că există o briză răcoroasă care poate fi simțită ca ieșind din cap atunci când energia *kundalini* se trezește; **2.)** există două concluzii – **a.)** că măsurătorile și cercetările care se fac demonstrează existența brizei răcoroase cu ajutorul tehnologiei moderne (care oferă dovezi concrete / înregistrări ale acestei energii) și **b.)** că

³⁷ *Pooja* se referă la un ritual elaborat de adorație caracteristic Tantrismului. Feuerstein identifică mai mult de 15 stadii implicate în acest ritual complex. A se vedea în continuare Feuerstein 2000, p. 234.

medicina alopata nu deține încă o bibliografie serioasă care să vină în sprijinul afirmării acestui tip de percepții. Rămâne sarcina viitoarelor generații să stabilească dacă experimentul trezirii energiei *kundalini* despre care vorbește mișcarea Sahaja Yoga este într-adevăr o descoperire revoluționară în știința medicală sau este doar o teorie care nu duce nicăieri. În aceste condiții, a crede astăzi în învățăturile lui Shri Mataji și în această experiență care vizează trezirea energiei *kundalini* este o problemă de opțiune, așa cum sugerează Dr. Wells, sau o chestiune care ține de experimentarea / experiența propriu-zisă a fiecăruia.

d.) Segmente ample ale discursului filmic sunt dedicate elementelor marcante din viața lui liderului spiritual Shri Mataji. Filmul începe cu o poezie scrisă de Mataji în copilărie, la vârsta de 7 ani, folosită ca motto care vorbește despre esența misiunii asumate de protagonistă. Poezia pune în cuvinte dorința copilului de a fi o particulă de praf care să poată pătrunde în oameni și care, oriunde ar ajunge și orice ar atinge, ar putea face ca lucrul acela (materie sau ființă vie) să devină „parfumat / protector / iluminat”. Versurile sunt o *mise en abyme* pentru rolul asumat al *gurului* Mataji în schimbarea lumii, în transformarea ei, motivul principal pentru care a început și a întemeiat mișcarea. Ele fac parte dintr-o viziune clar exprimată la sfârșitul filmului, ca și cum s-ar închide un cerc: „(...) Toate ideile despre religie și Dumnezeu trebuie reformate. Nu este nevoie să tragem clopotele sau alte lucruri de acest gen. Clopotele trebuie să fie în interiorul nostru.” (min. 1:22:37-1:23:03) Cu alte cuvinte, conform opiniei lui Shri Mataji, nu sunt necesare acțiuni externe în tentativa de a ajunge la Dumnezeu. Totul trebuie să se întâmple în interiorul ființei umane, pentru că nu este nevoie decât de transformare interioară (individuală).

În discursul ei, o descoperim pe Shri Mataji ca **lider al maselor** de la o vârstă foarte fragedă: „Odată, la vârsta de șapte ani, a trebuit să vorbesc despre greva foamei a lui Mahatma Gandhi și am ținut un discurs în fața a mii de oameni. (...) Și le-am spus cum că ar trebui să uităm de sistemul de caste (...)” (min. 57:05 – 57:21) Destinul ei reprezintă o încercare de transformare a omenirii (așa cum au afirmat celelalte personaje), prin transformare individuală și prin transformare colectivă. Într-un fragment din *Bordi Talk* prezentat în film, Shri Mataji declară: „(...) viața mea, misiunea mea, existența mea, întreaga mea ființă este în slujba emancipării umanității. Chiar și ultima mea picătură de

sânge este pentru acest scop!” (min. 1:20:56 – 1:21:12) Shri Mataji este **o luptătoare pentru transformarea spirituală a lumii.**

7. Concluzii

Freedom and Liberation nu este un documentar clasic realizat după formula cinematografică cunoscută (teză – antiteză – sinteză). El este în mod evident o pledoarie în favoarea noii mișcări religioase Sahaja Yoga. Analiza de discurs dovedește că filmul este, de fapt, parte a mișcării. Realizatorii documentarului (regizorii, scenografa, întreaga distribuție și personajul central) sunt adepți ai mișcării, oameni care cunosc mișcarea din interior. În calitatea lor de reprezentanți, ei vehiculează o teză ideologică și întregul discurs are ca scop legitimarea mișcării.

Bibliografie:

Barret, David V. 2001 – “The New Believers. A Survey of Sects, Cults and Alternative Religions”, London, Cassell Illustrated, pp. 296-298.

Clarke, Peter B. (ed.) 2006 – “Encyclopedia of New Religious Movements”, London – New York, Routledge.

Deacon, D.N., Golding, P. and Murdock, G. 1999 – “Researching Communications: A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis”, London, Edward Arnold.

Dijk, T.A. Van 1988 – “Semantics of a press panic: the «Tamil» invasion”, în *European Journal of Communication*.

Feuerstein, Georg 2000 – “The Shambhala Encyclopedia of Yoga”, Boston & London, Shambhala.

Galațchi, Simona 2000-2002 – “Perspectives on Body in New Religious Movements Originated in India”, în *Annals of the Sergiu Al-George Institute*, volumele IX-XI, pp. 121-134.

Godfrey, Geoffrey (research & coord.) 2000 – “The Divine Mother. 1008 Photographs of Shri Mataji – The Great Guru”, New Delhi, Life Eternal Trust

Goring, Rosemary (ed.) 1995 – “Dictionary of Beliefs and Religions”, Wordsworth.

Hare-Mustin, Rachel T. 1994 – “Discourses in the Mirrored Room: A Postmodern Analysis of Therapy”, in *Family Process*, Vol. 33, March.

Hinnells, John R. (ed.) 1997 – “The Penguin Dictionary of Religions”, London, Penguin Books.

Holsti, Ole R. 1969 – “Content Analysis for the Social Sciences and Humanities”, New York, Addison-Wesley Publishing Company.

Mahajan, Yogi 1994 – “The Face of God. A Biography of Her Holiness Shri Mataji Nirmala Devi”, /Bombay/, /s.n./, 1994 (copyright Vishwa Nirmal Dharma, Pune).

Maingueneau, Dominique 2002 – “Analyser les textes de la communication”, Paris, Nathan.

Maingueneau, Dominique 2007 – “*Analiza textelor de comunicare*”, trad. Mariana Șovea, cuv. înainte Oana Popârda, (Colecția Academica 47, Seria Științele limbajului), Iași, Ed. Institutul European.

Robson, Colin 2002 – “Real World Research”, Oxford, Blackwell Publishing.

Flood, Gavin 1996 – “An introduction to Hinduism”, Cambridge, Cambridge University Press.

Willaime, Jean-Paul 1995 – “Sociologie des religions”, Paris, Presses Universitaires de France.

***, 2008 – “Nirmal Fragrance”, Fifth Edition, /Pune/, Nirmal Transformation PVT. LTD.

Webgrafie:

Filmul *Freedom and Liberation / Ein Leben für die Freiheit*, scenariul și regia Carolin Dassel, 2006, disponibil la adresa <https://www.youtube.com/watch?v=hj2IO-WyhCw> (ultima accesare 31.07.2019).

<https://www.sahajayoga.org/vnd/>

<https://www.amruta.org/1985/01/19/shri-krishna-puja-nasik-1985/> (ultima accesare 03.09.2019).

https://www.imdb.com/title/tt0889210/?ref_=nv_sr_1?ref_=nv_sr_1

https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/events/docs/hsn/bio_kalb_ermatten.htm

<https://www.sahajaculture.org/authorgregoiredekalbermatten.aspx>

<https://www.sahajayoga.org/worldcouncil/default.asp> (ultima accesare:

31.07.2019).

<https://www.sahajayoga.be/fr/cours/brussels-wednesday/>

<http://www.sahajayoga.ie/shri-mataji.html>

<http://www.sahajasrbija.org/?p=66>

<https://www.sahajayoga.org.uk/going-deeper/introduction>

<http://archive.indianexpress.com/news/sahaja-yoga-founder-nirmala-devi-is-dead/754645> (articolul *Sahaja Yoga Founder Nirmala Devi Is Dead* din cotidianul „Indian Express”, varianta on-line, ultima accesare 16.09.2019).

<https://www.nirmalprem.org/>

<http://www.sahajahealthcentre.com/>

<https://www.sahajayogameditation.online/using-the-element>

<https://www.sahajayogahealthcentre.org/>

<http://www.pksacademy.com/>

<http://shrimataji.org/site/life/shri-mataji-family/sir-c.p.-srivastava.html> .